

black people are the majority of city cleaners the world over, but we can't clean our very own city? Why? Because a black man doesn't have even a tiny amount of respect for another black man. Look at how clean Sandton and all the other white suburbs are and no white man cleans there, they are cleaned by our very own black people. If we all moved to Sandton today, I give us four weeks only and it will all look like this. (91)

Lack of self-love or self-hatred in black South Africans is also evident in their hostility and xenophobia towards black foreigners. This is evident when the narrator accuses Nigerians of corrupting the rainbow nation and the Zulu boy's outward hostility to Joseph the Zairian *lekwerekwere* (a derogatory term for black foreign nationals).

Lastly, Moele Kgebeti's literary style makes the novel both enjoyable and reader-friendly. Using a conversational mode, Kgebeti takes readers on a journey through Hillbrow. He offers readers a lived-in experience of how life is for Blacks living in Hillbrow. In so doing, he engages them to take part, solicits their views and encourages them to make social commentary on black life. I recommend the novel highly for promoting understanding across racial and cultural divides.

Khulukazi Soldati-Kahimbaara
University of Pretoria, Pretoria

Ja!

Stef Bos. Pretoria: Protea Boekhuis; Lannoo. 2006. 96 pp. ISBN: 978-1-920042-03-5.

Ja! is die tweede publikasie van Stef Bos en vertoon heelwat ooreenkomste met sy eerste geskrewe projek, *Gebroke sinne* (2004). Soos wat *Gebroke sinne* deur Marianna Booyens geïllustreer is, is die kunstenaar Eric de Bruijn

by *Ja!* betrek. Die uitleg is ook eenders aan dié van *Gebroke sinne*. In teenstelling egter met die vroeëre publikasie wat volledig uit Nederlands in Afrikaans vertaal is, is *Ja!* grotendeels in Nederlands geskryf met enkele Afrikaanse tekste. Teen dié tyd is Bos se teikenmark, wat bekend is met sy musiek, waarskynlik genoegsaam vertrouwd met Nederlands om sy tekste sonder te veel moeite te verstaan. Ongelukkig begaan hy 'n paar keer die fout om Nederlandse uitdrukkings in sy Afrikaanse tekste te gebruik wat nie in Afrikaans bestaan nie, byvoorbeeld in "Monoloog in twee kleure" (38, 39): "bang vir hulle *ongelyk*" (my kursief).

Bos en De Bruijn lê die "program" agter *Ja!* taamlik duidelik uit. Die teks op die agterblad ("My taal") gee iets weer van 'n vrugbare wisselwerking wat ontstaan wanneer teks en beeld gejuksaponeer word. So ook die teks van Frank Boeijen, "voor de schrijver en de schilder" (7), die kort teks deur Eric de Bruijn waarin hy beweer "het woord / het beeld / het is om het even" (8) en die teks van Bos "Op een dag" langs Boeijen se teks (7). Daarvolgens kry De Bruijn as kunstenaar dit reg dat letters "die taal agter hulle laat" en bloot weer lyne van ink op papier word. Dit verklaar een aspek van De Bruijn se kunswerke in die boek, naamlik dat hulle grotendeels uit letters en woorde bestaan. Verder is hulle collages van foto's en drukwerk van die eerste paar dekades van die twintigste eeu, iets wat op die laaste bladsy van die boek beklemtoon word met 'n fragment uit een van Bos se tekste: "Alleen de foto's van vroeger / Vertellen / Dat er ooit / Een andere wereld was".

Van die drie afdelings in die boek bevat "Het begin" die belowendste tekste waarin die toekoms, 'die begin' telkens ironies kontrasteer met eindes en die verlede, byvoorbeeld in die gedig genummer 1: "We zoeken / in de toekomst / naar een begin / dat wij zijn verloren / in het verleden" (71). Ook in die res van die boek gaan dit dikwels om teenstel-

lings tussen dood en lewe, teenwoordigheid en afwesigheid. Die bewussyn en die lewe self is tasbaar maar tegelykertyd efemeer. Geluk is iets wat ons nastreef, maar ook vermy.

Ja! het in Nederland by 'n ander uitgewer verskyn as die Suid-Afrikaanse weergawe. 'n Mens wonder of die Afrikaanse tekste ook in die Nederlandse weergawe verskyn. Jammer genoeg doen hierdie tekste die meeste afbreuk aan die geheel van *Ja!*. Die konsep agter "Monoloog in twee kleure" is knap, maar die gedig self is ietwat lomp en onafgerond. Die teks op die agterblad is geslaagd, maar die beliste laagtepunt van die boek is "Jou stem" (17).

In *Gebroke sinne* en *Ja!* druk Bos op unieke manier sy stempel af. In albei publikasies, mooi genoeg om koffietafelboeke te wees, streef hy duidelik 'n vervaging van grense na: tussen poësie en musieklied (wat ook blyk uit die gebruik van Boeijen, 'n populêre sanger, se teks), tussen woord en beeld, skilderkuns en grafiese kuns, hoë kultuur en populêre kultuur. In die teks "Verzamelnamen" (66) laat hy hom uit oor die term "literatuur": "Het is te lelijk / om een lading te dekken / En te koud / om te ontroeren". Bos stel homself nie as digter met 'n hoofletter op nie en sy boeke weier om netjies in enige bestaande kategorie in te pas.

Al hierdie dinge is positief. En tog is hulle terselfdertyd die einste swakpunte van *Ja!*. Met tekste wat byna-byna goeie gedigte is (maar nie heeltemal nie) en illustrasies wat interessant, maar nie veelvlakkig en boeiend is nie, weet die leser nie so mooi hoe hy met hierdie publikasie moet omgaan nie. Die tekste staan ietwat lossies tussen die illustrasies en die twee kommunikeer nie so deeglik saam as wat Bos en De Bruijn beloof nie. Daar is net nie genoeg werklik indrukwekkende tekste in die boek om jou te oortuig van Bos se vermoë om met taal te toor nie. Verder ondermyn hy aktief sy projek deur die niksseggende aforismes waarmee die boek ingelei en afgesluit word. Bos verdien die sukses wat

hy in sy musiekloopbaan behaal het, maar sy eksperimentering met die gedrukte woord dwing nie dieselfde bewondering af nie.

Jacomien van Niekerk

Universiteit van Pretoria, Pretoria

Eros ontbind.

Johannes van Jerusalem. Pretoria: Protea Boekhuis. 2006. 102 pp. ISBN: 1-86919-131-5.

Johannes van Jerusalem is 'n enigmatiese figuur oor wie daar nie uitermate baie uit te vind is nie. Gevolglik beland sy debuutbundel, *Eros ontbind*, as't ware direk vanuit die digterlike kosmos in jou hande, byna as 'n vingerwyling na die leser om die tekste vir hulleself te laat praat. Wat hulle dan ook op meesleurende wyse doen. Bang dat eerste indrukke misleidend kan wees, lees jy die bundel weer. En bly steeds beïndruk.

In die meerderheid van die gedigte is Eros, die god van liefde, springlewendig. Die herkoms van die titel is egter te vind in die inleidende gedig, waar die begrafnis van Eros beskryf word. In hierdie teks word die nou verbintenis tussen dood en lewe, tussen ontbinding en vrugbaarheid – "hy is die verleidelike / verrotting" – as die hooftemas van die bundel ingelui.

Daar kan heelwat oor die formaat van die bundel gesê word. Die slanke, tjekboekagtige formaat is ongewoon, maar uitermate geslaagd. Nie net komplementeer die uitleg die kort versreëls wat saamkom in lang, vloeiende gedigte nie, maar dit skep ook die indruk van 'n onkonvensionele bundel. Hierdie indruk word verder versterk deur die nommering van die gedigte. Hoewel daar vyf afdelings in die bundel is, loop die nommering dwarsdeur. Sommige gedigte is getiteld, maar hoofsaaklik word daar by die nommers vol-